

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 4

Årgång 67

2012

Bygdevandring i Gröneskogen
Lena Holmstrand Krüger berättar om sitt hus historia

Foto Freddie Wendin

Årets Hembygdsförening presenteras
sidan 5

Profilen - Uno Boman
sidan 16

Hänt på bögda...
sidan 24

Foto: Charles Hammarsten

HKH Kronprinsessan Victoria Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Innehåll

Några ord från förbundsordföranden	3
Tankar i tiden	4
Ullervad-Leksbergs hembygdsförening	5
En fantastisk upptäckt, två gamla kyrkor	8
Bilder från Persgården i Karleby	9
Bilder för framtiden i Sandhult	10
Helt naturligt - Miljövänligt kärr	12
Ljung, Västergötlands landskapsblomma	13
Hus med historia i Ornunga	14
Bäckers-Ellens lada i Bäckersboda	15
Profilen - Uno Boman	16
Var katten är tåget	18
Labyrinten i Ornunga	19
Pioner, kryddor och väldoft	22
Hallå där... Monica Nyvaller	21
Förbundets funktionärer 2012	23
Hänt på bögda	24
Hur fixar man sexton nya prenumeranter	27
SHF slår vakt om våra gamla socknar	28
Kursdag i TångaHallen för företagsamma	30
Tre bilder från Skepplanda	30
Läsvärt i korthet	31
Från liggare till ICA-kort	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Rydins Tryckeri AB, Nossebro.

Utgivningstider är 22-28 februari, 25-28 april, 24-30 juni, 24-30 augusti, 26-30 oktober, 24-28 november.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

ISSN 0346-4954

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 67
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2012 150:-

Varifrån kommer artiklar i detta
nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till
sidnummer i tidningen.

Nästa nummer av Västgötabygden kommer i vecka 43. Manusstopp har vi den 10 september.

Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Några ord från förbundsordföranden

Så är jag åter på banan efter en tid av sjukdom. Ord-
förändarbetet har under tiden skötts rutinerat av vice
ordföranden Lars-Erik Kullenwall med hjälp av kassör
Hugo Isaksson och sekreterare Mona Lorentzson. De
är värda stort tack för en hel del extraarbete.

Vår årsstämma i Tidaholm har redan kommenterats i denna tidning. En ganska lång diskussion fördes kring de gudstjänster som av tradition brukar ordnas före varje årsstämma. Kanske bör det påpekas, att det har aldrig varit aktuellt att vare sig förbjuda gudstjänsterna eller att se dem som obligatoriska. Både anordnande som deltagande är frivilligt. Om flertalet stämmodeltagare vill samlas till gemensam gudstjänst före stämmans öppnande och om detta kan ordnas, skall de naturligtvis också göra det. Det har sagts att gudstjänst under stämmodagen gör att förhandlingarna av tidsskäl blir kortfattade. Man bör nog betona att både fest och allvar skall rymmas i stämmodagen. Den är därmed viktig för sammanhållningen inom förbundet. Bättre är, som framhållits, att mötesdagar ordnas, där gemensamma frågor om nutid och framtid kan diskuteras och föras vidare inom förbundet. Fyra sådana träffar planeras under hösten.

Riksförbundets årsstämma hölls, som bekant, i Visby. Glädjande var, att Hugo Isaksson, en aktiv veteran i hembygdsrörelsen, blev en av de fyra som tilldelades riksförbundets plakett för rik gärning i hembygdsvårdens tjänst. Också glädjande var att VHF:s motioner mottogs positivt, bland annat den om problemen med telekommunikation på landsbygden och den om utarbetande av ny vägledning för torpinventering.

Illavarslande signaler finns, att sockenindelningen, som ligger till grund för församlingsindelningen, åter är hotad. Finansdepartementet vill återgå till ett tidigare förslag att helt nya administrativa distrikt skapas. I så fall skulle stora problem uppstå inom hela kulturmiljövården, där ju allt av tradition registreras och kan sökas efter socken. De flesta hembygdsföreningar har

ju bildats och uppkallats efter den egna socknen och har den som främsta arbetsområde. Man kan lätt föreställa sig vilka problem som kan uppstå med en ny, historiskt sett, konstlad indelning. Sveriges hembygdsförbund hör till de många organisationer som energiskt opponerar sig mot detta förslag. Se artikel i Bygd och Natur 2/2012.

VHF:s projekt Aktiv hembygd har av Eva Löfgren förts fram till en värdefull rapport, som analyserar hembygdsrörelsens arbete, behov och framtidsutsikter. Eva har skrivit om detta i flera bidrag i Västgötabygden. Rapporten är väl värd att läsas och begrundas.

Man bör nog betona att både fest och allvar skall rymmas i stämmodagen.

Jag instämmer i hennes kommentar (Västgötabygden 2012:3) att det inte räcker i hembygdsarbetet att köra på i gamla hjulspår. Man skall både bevara och berätta om det gamla för dagens människor, ta vara på sådant i dagens omgivning som obetänksamt kasseras, förutse vad som i morgon kan vara viktigt – dessutom ordna fester och skriva! Men man kan då gott påminna sig att, förutom de ganska allmänna orden i förenings- och förbundsstadgar, så finns inget som bestämmer att hembygdsarbetet skall gå till på exakt samma sätt som när föreningen bildades. Förväntningarna är sannolikt annorlunda nu, människor har andra erfarenheter, annan utbildning och andra kontaktnät. I hembygdsrörelsens öppenhet och tolerans ligger också att visa öppenhet och generositet mot människor med vitt skilda kunskaper och utbildning, oavsett om de är invandrare eller infödda. Vi har inte råd att avstå från nya kunskaper och nya människor!

Och så till sist vill jag påminna om våra höstmöten. När jag skriver detta är det inte helt klart med planeringen, men när Du läser dessa rader finns information om höstmötena på vår hemsida.

*Eva Bergström Hyenstrand
Förbundsordförande*

Tranrekord igen

Det gamla tranrekordet vid Hornborgasjön med 18.500 tranor sopades bort i vår, då kunde man på kvällen den 3 april 2012 räkna in ofattbara 26 500 tranor. Publik tillströmningen ökade också. Under fyra veckor kom 130.000 besökare.

Skälet till tranrekordet var vädret. Tranor är kloka och sparar energin. De inväntar rätt vindar så att flygningen går lättare.

Tankar i tiden ...

Sven-Erik Falk.

Ett hus för evigheten

I Västgötasången har Paul Nilsson ägnat en vers åt "församlingens vita kyrka". Den handlar om kyrkans plats i människornas och bygdens liv.

Kyrkan är en stark symbol för sin bygd. Skara stifts 440 kyrkor bär också på en omfattande historia. Nära 170 av dem byggdes på medeltiden och deras ålder får tanken att svindla.

Men även nyare kyrkor ger vid lite eftertanke samma historiska svindelkänsla. Här har människor samlats och bett under generationer. Glatts på vigslar och dop, gråtit på begravningar och tittat i smyg på grannflickan när man som konfirmand tagit första nattvarden.

Många kyrkor

Historiskt sett har kyrkor och kyrkogårdar aldrig varit så välskötta som nu. Som statskyrka under den ekonomiska tillväxtens 1900-tal fick man en ständig påfyllning av resurser. Dessa användes bland annat till satsning på fastigheter.

I dag är läget annorlunda. Att gå i gudstjänst varje söndag är ingen utbredd vana. Att vara med och betala till kyrkans arbete och bygdens kyrka genom att vara medlem är heller ingen självklarhet. Kort sagt: ekonomin är inte vad den har varit.

Varje hembygdsvän är också väl förtrogen med den folkomflyttning som skett från landsbygd till tätorter. I dag bor 85 procent av Sveriges befolkning på 1,3 pro-

cent av landets yta. Men väldigt många kyrkor ligger på de andra 98,7 procenten.

Vinterstängt

Många församlingar diskuterar därför vad man ska göra med sina kyrkor. En krass företagsekonom skulle troligen säga: stäng och riv. Men så behandlar man inte ett kulturarv, som dessutom är bärare av tillvarons andliga och eviga dimensioner.

Den ständigt närvarande frågan är hur man ska kunna bevara kyrkorna fast man egentligen inte har råd. Till stora renoveringar kan man få (otillräcklig) hjälp av statliga pengar. Men drift måste man ta ur egen kassa.

Under senare år ha vi vant oss vid att många kyrkor stängs vintertid. Man öppnar i regel för begravningar. I Vara pastorat provar man mobila varmluftsfläktar för att kunna värma upp kyrkorna vid sådana tillfällen.

En annan väg är att sälja alla andra fastigheter och flytta in församlingshemmet och expeditionen i kyrkan, som då naturligtvis byggs om. Några sådana projekt genomförs också i stiftet.

Nya idéer

Kommer då vinterstängda kyrkor att bli ännu vanligare? Ja, det tror jag. Man kanske rent av tar bort all uppvärmning och använder kyrkan sommartid, eller med mobil uppvärmning. Eller

värmer upp en bit av kyrkan, exempelvis ett rum under läktaren.

Men det behöver inte innebära att kyrkorna förfaller. Är taken hela, fönstren målade och stuprören rensade så kan byggnaderna stå länge utan att ta skada.

Det viktigaste är ändå att kyrkorna används. På några platser finns numera helgmålsböner som leds av lekmän.

Det är ett bra sätt att använda kyrkan, och helt i linje med Paul Nilssons ord om "klockornas vigda malm". För kyrkan är mer än ett hus, den berättar för oss om ett evighetsperspektiv mitt i vardagen, mitt bland människor i den egna socknen.

Sven-Erik Falk

Arbetar som informatör vid Skara stiftskansli

Folkfest. På midsommaraftonen samlas flera tusen personer på Persgården.

Ullervad-Leksbergs hembygdsförening en förening med bredd och djup

Persgården i Karleby. Här har Ullervad-Leksbergs hembygdsförening sitt hemvist.

En solig dag i juni hälsar vi på i Vadsbo hos Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening, som fick utmärkelsen Årets Hembygdsförening år 2012. Det har regnat enormt, och det står vatten på den styva leran.

I Persgården i Karleby i Leksbergs socken möter vi tre styrelsemedlemmar i föreningen. Det är Harald Gradén, som är ordförande sedan några år, Lennart Larsson, som varit med i styrelsen sedan föreningen bildades 1975 och avgick 2011 samt Åke Möller, som vet det mesta om den lokala historien och är flitig medarbetare i föreningens årskrift.

Föreningen bildades alltså 1975 och var från början en proteströrelse. Karleby by är en unik kulturhistorisk miljö, där många av de ursprungliga gårdarna ligger kvar även efter skiftet. De är ålderdomliga och flera låga byggnader är från 1700-talet, bland annat Lassegården.

Hembygdsföreningen bildas

Det var just en byggnad i byn, en 40 meter lång ladugård, som var en av orsakerna till att föreningen bildades. I början av 1970-talet flyttades nämligen Pers-

Intressanta gubbar. Karl-Erik Svensson, Harald Gradén och Åke Möller hade mycket att berätta om sin bygd och förening.

gårdens ladugård till Västergötlands museum i Skara. Då protesterade hela bygden. Nu finns den i Fornbyn i Skara och kallas Karlebyladugården. Villkoret vid flyttningen var att det skulle inrättas ett lantbruksmuseum i byggnaden med tonvikten på föremål från Karleby.

Vid denna tid skedde många kommunsammanslagningar, och hembygdsrörelsen blev en folkrörelse för att bevara den lokala identiteten. Så var det också i bygden runt Mariestad. Förutom Leksberg och Ullervad ingår i föreningen också Ek, Ekby och Utby, som under åren 1952 – 1970 tillhörde Ullervads storkommun. Ån Tidan är den gemensamma nämnaren för de gamla socknarna i föreningen. Hembygdsföreningen har i dag cirka 750 medlemmar och är en av de största i Västergötland.

Persgården

Det fanns inte bara en ladugård utan också en gammal helt förfallen manbyggnad på Persgården i Karleby. Föreningen fick vid sin tillkomst denna gård som gåva. Persgården har varit i samma släkt sedan 1782. Vid laga skiftet under 1850-talet fanns det fjorton gårdar i Karleby. Åtta av dessa tvingades flytta ut från byn till utmarken, men Persgården fick vara kvar. I samband med skiftet övertog Persgården den manbyggnad som hört till granngården, och den tidigare manbyggnaden blev drängstuga. Sedan stod den under lång tid obebyggd och förföll.

Persgården var under medeltiden kyrkohemman, kanske prästgård till den näraliggande Karleby kyrka. Den jämförs vid något tillfälle med stomhemman under kyrkan. Gustav Vasa gjorde den till kronohemman, och på 1600-talet kom den att bli frälsehemman under Gabriel Oxenstierna på Trilleholm. Vid reduktionen på 1680-talet blev den skattehemman, och den var också rusthåll.

Den första uppgiften för den nybildade hembygdsföreningen blev att renovera den förfallna byggnaden på Persgården. Den är från 1700-talet, kanske ännu äldre. Föreningens förste ordförande Karl-Erik Svensson hade ett sågverk och flera av föreningens medlemmar skänkte virke till reparationen. I tre år höll man på med att få byggnaden i gott skick. Måndagarna var arbetskvällar, och 20–30 personer ingick i arbetslaget. Man var noga med att få byggnaden tidsmässig, till exempel med speciellt framtagna tapeter.

Från en tapetfabrik i Borås fick man goda råd och en del material. Men tapeterna trycktes på Persgården av några medlemmar i föreningen. Det vidbygg-

Väggarna berättar. Inne i Persgården finns det gott om bilder på väggarna som berättar om bygden.

da bränneriet och brygghuset var helt raserat men uppfördes igen, och där fick man också plats med ett arkiv för föreningen.

Övriga byggnader

Persgården blev sedan centrum för verksamheten. En ängslad flyttades dit från utmarken, och där uppfördes teaterpjäser i form av dramatiserade skildringar från bygden, t. ex. en bystämma i Leksberg 1838 eller drammat med upploppet i Binneberg.

Bystämman bygger på gamla protokoll. Den hölls i vägskälet, där byastenen länge låg kvar. Tyvärr sprängdes den sedan bort av vägförvaltningen i samband med ombyggnad.

Karl-Erik Svensson ledde senare en studiecirkel i timring, och ett litet timmerhus byggdes. Det finns kvar liksom en stolpverksbod byggd av elever från hantverksskolan Da Capo i Mariestad, som föreningen har samarbete med. En på gården befintlig bod har försetts med en tröskvandring

I fattigbössan invid helgedomen den burgne fordom av sitt överflöd en slant lade ner.

År 2007 anlades en örtagård med fyra kvarter, bland annat kålgårdar och en humlegård. Förr skulle det finnas 200 humlestänger till varje mantal. Örtagården anknyter till gamla tiders odling av trädgårdsväxter i Karleby. Där finns timjan, salvia och citronmeliss, som förr odlades för sin läkande förmåga, men också mer ovanliga växter som kardbenedikt och stenkyndel.

Föreningens verksamhet

Tidigt började föreningen ta upp seden med gemensamt midsommarfirande, som länge funnits i Karleby. Det är ett av föreningens största arrangemang med tusentals besökare. På 1980-talet och framåt anordnades

Hus med historia. Det senaste projektet är renoveringen av soldatladugården på Lorentzberg.

också bröllop, och några år samarbetade man med Mariestads-Tidningen om efterlysning av hugade brudpar. I midsommarstången skyntas pioner, som man nog hade förr, eftersom pioner var blommor som fanns på bondgårdarna.

Andra arrangemang var hantverksdagar med hantverkare och utställningar om till exempel lantbrukets historia, "Från oxar till skördeträska".

Några år hade man återvändardagar i de olika socknarna, som ingick i föreningen, en socken per år. I Leksberg var temat "Samlare", och det kom 50 – 60 utställare. Där återsågs också skolklasser från Leksberg. Det var så många som 35 klasser, och skolkort ställdes ut. I Leksberg har föreningen också ett skolmuseum. I samband med återvändardagarna ökade föreningens medlemsantal med 300 procent.

Redan från föreningens början gav man ut en årskrift, som har förfinats, fördjupats och utökats. I nr 38 från 2012 kan man läsa om verksamheten 2011 i ord och bild men också om soldatladugården, knektehållet i Karleby och vattenverk och vattenkraft i Tidån vid Trilleholm. Där har funnits både vapensmedja och papperskvarn. Det är Åke Möller som bidrar med lokalhistorisk forskning. Vidare finns det gamla bilder från herrgården Stora Ek. Föreningen har också ett bildarkiv med ca 8.000 fotografier.

Det senaste projektet är renoveringen av soldatladugården på Lorentzberg. Den har donerats till föreningen och ligger på Karlebys soldattorp. Ladugården byggdes 1846 och har bortsett från taket aldrig förändrats. Den är i sin helhet timrad, och fähus, lador och loge har exakt de mått som en soldatladugård skulle ha under 1800-talet. År 2011 renoverades den av Hembygdsföreningen med hjälp av bidrag från projektet Hus med historia. Föreningen delar årligen ut ett stipendium, och detta år gick det till Knapagårdens Bygg, som genomfört restaureringen på ett förtjänstfullt sätt. Ett annat projekt är skyltning av fornminnen och iordningställandet av en kulturstig. Det ska bli 23 skyltar över fornminnen och en broschyr över vandringsleden.

Föreningen har ett gediget program med vandringar, våffelkvällar och julmarknad och tar också emot skolklasser. Vi diskuterade frågan om rekrytering av nya medlemmar som kan gå in i arbetet. Den berör många föreningar och är kanske lämplig att ta upp på de planerade höstmötena, som anordnas av Västergötlands Hembygdsförbund.

*Text Ann-Britt Boman
Foto Leif Brunnegård
Hans Menzing
Åke Möller*

En fantastisk upptäckt två gamla kyrkor i Karleby

Karleby kyrka – traditionen som blev sann.

På 1980-talet genomförde Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening ett projekt som kom att få stor betydelse för bygden och hela Västergötland.

Det fanns i trakten som på många andra ställen en sägen om en kyrkklocka som sänkts ner i ett vattendrag, i detta fall Tidan. Där fanns en plats, som kallades Kapellströmmen och en ramsa från bygden löd: ”Hej, bing barum, Kersti och Karin, syster ligger i Kapparström”.

År 1986 var det fornminnesinventering, och frågan om det funnits någon kyrka vid Kapellströmmen aktualiserades. Åkern bredvid strömmen kallades Kapellgårdet, och där hade det tidigare hittats fragment till en dopfont. På skifteskartor fann man senare namnet Kyrklyckera. Den torra sommaren 1986 upptäckte ägarna till Kapellgårdet Britta och Jan Rönnholm, att det växte sämre på detta gårde än på övriga marker. När de grävde där, hittade de en bit av en grundmur, och vid jordbruksarbete samma höst hittades skelettdelar från människa strax bredvid.

Efter kontakter med Läns museet stod det klart, att

en utgrävning skulle kosta åtminstone 50.000 kronor. Hembygdsföreningen kunde samla in pengar och fick sponsorer och frivilliga som skulle hjälpa till med utgrävningen. Den ägde rum under somrarna 1987 – 1989, och Maria Wretemark har sammanställt en rapport om ”Karleby kyrka – traditionen som blev sann”.

Den äldre kyrkan

Vid utgrävningen hittades grunderna till två kyrkor samt en kyrkogård med cirka 1500 gravar. Den äldsta kyrkan har daterats till början av 1000-talet och var därmed den äldsta kända kyrkan i Västergötland. Efter utgrävningarna vid Varnhem, som också leddes av Maria Wretemark, har tidsgränsen för de första kyrkorna förskjutits mot ännu äldre tid. Kristendomen kom alltså till Västergötland tidigare än man förut trott.

Den äldsta kyrkan i Karleby var 6 gånger 4 meter och bestod av ett enda rum. Den var troligen en gårdskyrka av trä, kanske en stavkyrka. På nordsidan av kyrkan fanns endast kvinnogravar, Männen var begravda på södra sidan, och barngravar fanns både i söder och norr. Barnadödligheten var mycket stor, och enligt beräkningar uppnådde inte hälften av barnen vuxen ålder. Detta gravskick hör ihop med kristendomens första tid och upphörde senare.

Tecken tyder på att det fanns en ingång på nordsidan av kyrkan, troligen för kvinnorna. Detta hängde säkert ihop med att Maria-altaret stod på norra sidan i kyrkan, som alltså var kvinnornas sida. Fortfarande sitter brudens släktingar till vänster i kyrkan vid bröllopp.

Den yngre kyrkan

Delvis överlappande den äldsta kyrkan hittades sedan en större kyrka med långhus och kor. Grundmuren var nära en meter bred och kyrkans storlek 11 gånger 6 meter. Koret var 4,5 meter brett. Kanske markerar den nya träkyrkan ett skifte mellan en privat gårdskyrka och en församlingskyrka kontrollerad av stiftet. Detta skulle då ha skett omkring år 1100, när den nya kyrkan med bättre grundläggning på stenfot och utan jordgrävda stolpar tillkom. Troligen övergavs kyrkan på 1400-talet. En teori är att detta kan ha ett samband med digerdöden.

Vid utgrävningen hittades också rester av en klockstapel och en klocka som tycks ha förstörts av brand.

Tidigare bosättning

Vid utgrävningarna fann man även boplatssfynd och spår av järnframställning. En rad av stolphål antyder

en större byggnad. Strax intill fanns ett vadställe över Tidan, och en väg löpte troligen längs ån. Namnet Karleby antyder, att här bodde stormän. Med "karl" menas en fri man i högt uppsatt tjänst hos en hövding eller kung.

I närheten finns flera runstenar, och Olof Nacke och Tore Skorpa nämns på flera av dem. Stormansläkten som byggde den första kyrkan antas ha samband med Tore Skorpa som omnämns på runstenen strax intill. På kyrkplatsen finns kyrkgrunden kvar att beskåda.,och

man reste en ny klockstapel och ett kors, som invigdes av biskop Lars-Göran Lönnermark år 1990. Varje år firas där friluftsgudstjänst, och kyrkplatsen ingår i den vandringsled, som iordningställs av Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening. Genom resultaten av utgrävningarna har vi fått ny betydelsefull kunskap, såväl lokalhistoriskt som nationellt, om kristningsförloppet och om framväxten av det medeltida samhället.

Text Ann-Britt Boman

Foto Hans Menzing

Bilder från Persgården i Karleby

Välkomstskylt med information.

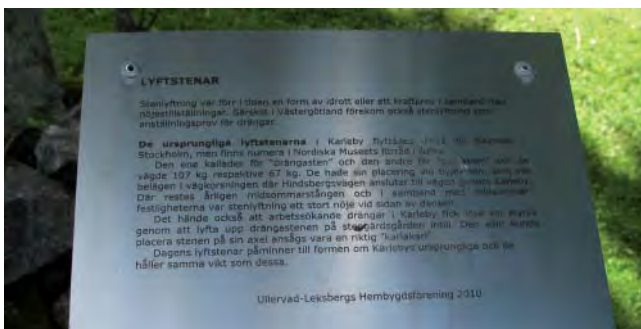
Timmerhuset är ett resultat av en studiecirkel.

Vällingklockan

Midsommarstången är rest på Persgården.

Tavlor som berättar finns uppsatta bland annat vid Persgården.

Foto Åke Möller, Leif Brunnegård

Bilder för framtiden i Sandhults Hembygdsförening

God utsikt. Från Götseredsstugan har man en fantastisk utsikt.

När Carl von Linné var ute på sin västgötaresa år 1746 red han från Borås till Alingsås upp på ”Wästgötha fjällar” i Sandhult någon mil från Borås. Om man i dag åker från Borås mot Alingsås på väg 180 är det också nu stora höjdskillnader. På Götsereds fjäll 303 meter över havet i Sandhults socken ligger Götseredsstugan, Sandhults hembygdsförenings hembygdsgård med en fantastisk utsikt. Vid klart väder kan man se TV-masten på Brudaremossen i Göteborg 60 km bort.

Sandhults Hembygdsförening bildades 1952 och håller nu på med ett intressant projekt att digitalisera sin fotosamling, som bland annat finns på glasplåtar. Ansvarig för fotogruppen är ordföranden i hembygdsföreningen Gunnar Toresson. En vacker försommar dag hälsar jag på honom i Götseredsstugan, där han berättar om digitaliseringen.

Hembygdsgården och verksamheten

Först beundrar vi utsikten från gårdsplanen mellan Gammelstugan från 1849 och Lillstugan från 1990. Först hade man verksamhet i den gamla stugan, som köptes 1974, men slitaget blev stort och därför byggdes Lillstugan, som nu är samlingslokal.

I Gammelstugan bakar man bröd i den vedeldade ugnen i köket, speciellt vid höstens ostmässa, som brukar ge ett gott ekonomiskt tillskott till föreningen. Ost-

mässan har hållit på sedan 1980 och besöks av ca 1.000 personer.

Vid förvärvet 1974 var ladugården helt raserad, men på den gamla stenfoten byggdes en ny ladugård, som stod färdig 1995. I markplanet finns ett museum med vagnar och maskiner. Vidare finns ett utedass från den gamla skolan i Sandhult.

Böcker om Sandhult

Sandhult har dokumenterats i två böcker. Den första skrevs av folkskolläraren A O Johansson, som också startade Sandhults Hembygdsförening och blev dess förste ordförande. Boken heter ”Sandhult – gammalt och nytt” och kom ut 1974. Det finns också en tidigare version.

Föreningen har haft en studiecirkel som arbetat med torpinventering, och 1977 sattes den första markeringskylten upp. Cirkelns arbete resulterade 2005 i boken ”Torpen i Sandhult”, där alla 247 torpen finns med GPS-angivelser.

Glasplåtar. I bildarket finns också gamla glasplåtar som var föregångare till filmrullarna.

Bildarkivet

Det stora projektet nu är att bygga upp ett bildarkiv. Det rör sig idag om cirka 700 bilder. Det har sedan länge funnits ett fotointresse i Sandhult. Fotofirman Erik Jo-

Bra utrustning. Det är viktigt att ha tillgång till bra utrustning. Gunnar Toresson kan scanna både glasplåtar och vanliga pappersbilder.

hanssons foto har tidigare hjälpt till att ta fram bilder. Sandhult har varit känt för att ha haft många murare och snickare, och det finns äldre arbetsbilder.

Nu är det mest intressant att ta vara på och digitalisera de glasplåtar, som man fått tillgång till i föreningen. Många är från början av 1900-talet, närmare bestämt 1912-1914. Fotograf är Oskar Persson i Götsered, en släkting till de sista ägarna av Gammelstugan, Jakob och Edit Persson. Han var fotointresserad och fotograferade familjer och arbetssituationer. Han var också snickarkunnig och gjorde fina askar att förvara glasplåtarna i. I en anteckningsbok har han noterat personerna som är med på bilderna, och allt utmärks av ordning och noggrannhet.

Oskar Perssons son Willner Oskarsson och sonsonen Göte Willnersson har fört intresset för bygden vidare, och nu har hembygdsföreningen 300 glasplåtar i sin ägo.

På Gammelstugans vind hittades också 13 glasplåtar, varav en del var hopklistrade. Hur skulle de tas om hand? En glasplåt har på ena sidan rent glas, på den andra sidan en emulgering som inte får förstöras och som inte tål vatten. Man bör ha handskar på sig, när man arbetar med glasplåtarna för att undvika att emulgeringen blir ”infekterad” och börjar mögla. Det är också viktigt att placera glasplåten rätt vid inscanningen för att undvika moarémönster”, alltså skiftningar i glaset.

Gunnar Toresson berättar, att han trots allt försökte lägga glasplåtarna i ljummet vatten i 3-4 timmar. Därefter tog han en förskärarkniv, ställde plåtarna på högkant och högg till. Och det lyckades! De flesta plåtar räddades helt, men några fick skador i emulgeringsskiktet. Detta var en chansning till att rädda det som gick att rädda.

Fotocirkelns arbete

En fotocirkel genom Studieförbundet Vuxenskolan har

Visa bilderna. Det är viktigt att folk i bygden får se bilderna. Då kan man få historien till bilden.

samlats varje onsdag eftermiddag. Från början var det 12-13 personer, nu något färre.

Utrustning för cirka 12.000 kronor har köpts in, bland annat en scanner lämplig för att scanna glasplåtar. Två olika scanningsprogram finns i datorn, Epson perfection och Silverfast Epson. Det ena är inställt för glasplåtar och det andra för normal scanning. Bildbehandling sker sedan i Photoshop. Man kan här till exempel vända, beskära och ljussätta bilder. Texter kan sedan läggas in på bilderna.

Identifiering av personer på bilderna sker med hjälp av människor med stor kunskap om befolkningen. Dessutom tas bland annat släktforskare till hjälp. Tanken är att man ska visa bilder på olika platser i socknen och försöka samla personer som skulle kunna hjälpa till att identifiera människor på bilderna.

På glasplåtarna finns många intressanta tidsbilder så som prisskjutningar och gamla byggnader. Ett exempel visar Hedareds stavkyrka från 1913. Ett annat en konfirmation från 1912. Från pappersbilder ses torvbrytning på Pålsbo mosse, den första bussen Borås-Hedared-Alingsås och kyrkstallarna vid kyrkan i Sandhult. Vid ett möte med Borås Hembygds-krets med dess 20 hembygdsföreningar fick vi ta del av bildskatten och demonstration av fotogrupperns arbete. Då kom också tanken upp att föra informationen vidare genom Västgötabygden.

Alla bilder som scannas in förvaras på tre ställen, på servern, i datorn och på ett USB-minne.

Bilderna ska sedan läggas in på Sandhults Hembygdsförenings hemsida. Kanske kan man ha ett levande arkiv med ett 50-tal bilder, som kan bytas ut ibland. Gunnar Toresson bistår gärna med råd. Han har telefon 070-662 42 77 och mail gunnar.toresson@telia.com. Dokumentation är en av hembygdsrörelsens viktigaste uppgifter, och det är bra om vi kan hjälpas åt.

Ann-Britt Boman

Miljövänligt kärr

Orkidékärret utanför Dimbo satsar tydligen på miljövänlig elkraft.

En handfull knallröda ängsnycklar tittar yrvaket upp och ser mest ut som bortglömda tomteluvor. De strama vaxnycklarna har hunnit lite längre och lyser ute i kärret där de ljuvt rosa majvivorna verkar vara på väg att ge upp.

Lammevadskärret strax före midsommar är som en stor blomstervas, men det mesta är förstås vad vi brukar avfärda som vanliga blommor. Som ju ofta är ovanligt vackra.

Kärret ligger strax söder om Dimbo och är handikappanpassat, som så mycket annat numera. Första gången jag var här för att fotografera vaxnycklarna, som inte är så vanliga men här finns i stort antal, så fick jag plaska runt i kärret med läckande stövlar, och jag lovar att illaluktande kärrvatten är inget man skall blöta ned kläder och stövlar med. Lukten sitter kvar länge.

Nu sitter jag på huk på en bred och torr träspång som utgör en hjälpanne bro över mörka vatten. Att skorna är ömtåliga med luftintag och byxorna helst inte skall blötas ned gör inget. Jag har mitt på det torra. Jag skulle rentav kunna fika här mitt i blomsterprakten, men det

Vaxnycklarna har börjat blomma vid mitt besök.

sparar jag till fattigdyllen Åsle tå där man kan njuta hembakt och hemlagat.

Elak kärlek

Nackdelen med att inte få plumsa omkring i kärret – vilket måste ha varit förödande för växtligheten – är att man sällan kommer nära blommorna. De märkliga flugblomstren borde blomma nu, men jag ser inga. Kanske de växer för långt ut i kärret.

Skulle ni undra över flugblomstren så ägnar de sig åt midsommarens elakaste kärlekslek. Blommorna liknar och luktar precis som flughonor (stekelhonor om vi skall vara petiga) och lockar kärlekssvultna hanar som hela våren längtat efter kvinnlig fägring. Honorna kommer alltid lite sent, kanske vill de göra sig extra vackra. Hur som helst, de sexuellt utsvultna karlarna kastar sig över flugblomstren och det blir ett kärleksmöte som inte ens kan göra en flyga lycklig.

Kärlekslös

Denna kärlekslösa blomma tillhör orkidéerna, som ju annars ofta knyts till kärleksmöten. Och ängsnycklarna och vaxnycklarna jag nämnde är förstås också orkidéer, egentligen nära släkt men med helt olika färger.

Denna dag har jag inte ens ont av de moln av mygg som brukar sväva över orkidékärren. Kanske blåses de bort att den jättefläkt som satts upp utanför reservatsgränsen, vindkraftverket verkar lite felplicerat först men det är onekligen miljövänligt och orkidéerna störs ju inte.

Med åren gläds jag alltmer åt att naturen handikappanpassas. Att njuta av blommorna utan att riskera att stövlarna fastnar i gytjtjan, det är värt mycket.

Hans Menzing

Helt naturligt

Ljung

Västergötlands landskapsblomma

Idag finns det endast en bråkdel kvar av äldre tiders vidsträckta ljunghedar. Trots det är den fortfarande vanligt förekommande i hela landet förutom i nordligaste Norrland. Den växer på mager mark som mossar, myrar, hållmarker, bergsryggar, öppna skogar, sandfält, hagmarker och vägslänter. En ljungplanta kan bli upp till 50 cm hög och 40 år gammal. Dess latinska namn är *Calluna vulgaris*. Förutom vår landskapsblomma är den en av Norges och Skottlands nationalblommor.

Förr i tiden spelade ljung en viktig roll i självhus-hållningen. Den användes vid färgning och garvning, till borstar och kvastar, som bränsle i skoglösa trakter och rötterna användes till korgar. Ljunghonungen är mörk och aromrik och anses som den förnämsta av alla honungssorter. Den som önskar ett sött örtte med utpräglad smak av honung rekommenderas att samla in och torka ljungblommor. De är lätta att repa av med handen.

Genom tiderna har man använt ljuven till både det ena och det andra. Varning för varg: Ljungknippen hängdes upp i träd för att locka skator, eftersom de uppskattar ljungkvistar som bomaterial. När vargen var i antågande kraxade skatorna extra mycket och varnade folket på gården. Blodstillande medel: I Telemark i Norge gjorde man ett avkok på ljung som blodstillande medel. Denna lärdom hade man fått av björnen, som vältrade sig i ljung då den blivit sårad.

Spå väder

Om ljungkvistarna blommade ymnigt ända ut i topparna skulle det bli en sträng vinter.

Förebådar död

Att ha en bukett med ljung inomhus var inte bra. Det

Ljung är Västergötlands landskapsblomma.

förebådade att någon i familjen eller slakten skulle dö inom det närmaste året.

Det sistnämnda har jag testat många gånger, men ingen har dött. Jag har haft buketten utan vatten och den blir då som eterneller och står sig vacker mycket länge. Av allt annat man kan använda ljuven till, har jag smakat ljunghonung och det var gott. Resten är kvar att testa. Tror att jag börjar med örtte av blommorna, det verkar enklast.

Källor:

Hallbert, Britt-Marie: Årspraktika utgåva 2008

Mossberg, Bo m fl: Den nya nordiska floran

www.odla.nu

www.sv.wikipedia.org

Text Ann-Britt Gard-Börjeson

Timmele

Foto Leif Tjärnefalk

Ljurhalla

Träff för skribenter

Lördagen den 13 oktober

Inom hembygdsrörelsen är dokumentation en viktig uppgift. Du som sysslar med dokumentation av olika slag i Din förening är välkommen till en inspirations- och studiedag i Fristad. Kolla med Din ordförande som har fått utförligare information.

Välkommen till Fristad!

Hus med historia i Ornunga

Hus med historia på Svältornas Fornminnesförenings museigård.

I Västgötabygden nummer 3-2011 berättade vi om de föreningar som beviljats bidrag för 2011 i projektet Hus med Historia. Maxbeloppet var satt till 125.000 kronor. I Västergötland var det två föreningar som beviljades 125.000 vardera. Den ena föreningen är Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening. Den andra föreningen är Svältornas Fornminnesförening i Asklanda-Ornunga i Vårgårda kommun. De två föreningarnas projekt är ganska olika. I nummer 2-2012 kunde Du läsa om hur man i Ullervad-Leksberg renoverade soldatladugården på Lorentzberg. Här kan Du läsa om att Svältornas Fornminnesförening nu genomfört sitt arbete.

Vi fick hundra tjugofemtusen

För år 2011 fick Länsstyrelsen i Västra Götaland 1 miljon kronor att fördela. 47 föreningar hade ansökt om bidrag på sammanlagt 5,8 miljoner. Från Länsstyrelsen sa man att det var en svår och grannliga uppgift att fördela pengarna.

Karl-Erik Rydler, kassör i Svältornas Fornminnesförening berättade att föreningen sökte bidrag för att rusta upp ryggåsstugan, skiftesladugården och kölnan. Den totala kostnaden beräknades till 330.000 kronor.

Ryggåsstugan flyttades från Tämta till sin nuvarande plats redan 1924. Skiftesladugården kom från Lillegården i Kvinnestad och flyttades hit 1940. Sist i raden av hus är kölnan som kom till museigården 1946 från Ramnaklev Västergård.

Karl-Erik Rydler blev jätteglad när föreningen fick maxbeloppet 125.000 kronor. Men det fanns en hållhake, föreningen måste kunna bidra med minst samma belopp. I detta belopp får man räkna in eget arbete och eget material. Vi värdjade till våra medlemmar och vi

kontaktade några sponsorer, men 200.000 kronor är ingen liten summa som vi måste skaka fram. Flera medlemmar har gett bidrag, men lösningen blev en ansökan till Sparbanksstiftelsen Alingsås. Efter genomgång av våra kalkyler och Länsstyrelsens beslut gjorde Sparbanksstiftelsen Alingsås det möjligt för oss att driva projektet i hamn tack vare ett generöst bidrag på 125.000 kronor, berättar Karl-Erik Rydler.

Startskottet

Den 15 augusti 2011 kom Rydlers Bygg AB och satte upp byggnadsställningarna. De plockade ner taktegel och takspån från ryggåsstugan och spån från ladugården och kölnan.

Arbetet som låg framför var att lägga nytt spån på alla tre husen, väggarna på ladugården behövde en rejäl översyn och en mur på kölnan behövde rättas till.

Dolda skador

Hallbergs Byggnadsvård från Alingsås skulle göra jobbet och började med takspånen. Men när man satte igång upptäckte man en del dolda fel som man inte kunnat se innan jobbet drog i gång. På ladugården upptäckte man rötskador, på kölnan hittade man dolda fel i stommen och på ryggåsstugan hade en bärande mellanvägg dolda rötskador.

Skadorna på ladugården och kölnan förorsakade en extra kostnad på cirka 100.000 kronor och som delvis täcktes av ett tilläggsanslag från Länsstyrelsen. Skadorna på mellanväggen i huset gjorde att arbetet med att lägga färdigt spånen på taket avbröts. Man måste gå in genom taket för att jobba med mellanväggen. Det arbetet togs upp igen under 2012. För att täcka kostnaden för reparationen av mellanväggen ansökte föreningen om ett tilläggsanslag på 135.000 kronor hos Länsstyrelsen. Det blev 35.000 kronor. Än en gång ställde Sparbanksstiftelsen Alingsås upp och föreningen fick 40.000 kronor

Eget arbete

Även om man får experthjälp så krävs det mycket hjälp av föreningens medlemmar. Gunnar Åkesson håller i den praktiska insatsen och ser till att det kommer folk när det behövs. Han berättade att han var lite orolig för hur det skulle fungera rent praktiskt. Det var onödiga bekymmer, alla som jag frågat har ställt upp och en del kom oftare än de lovat. Vi har varit hantlangare åt experterna och vi har städat efter dem för att spara pengar åt föreningen.

I ladugården fanns det en del takspån kvar sedan en tidigare reparation, och de kom väl till pass. Vi fick

hämta en bra kvantitet som några medlemmar hade i ett förråd på sin gård, så vi behövde bara köpa drygt hälften.

Så har vi snyggt till det runt våra gamla hus, tagit ner ett stort antal träd och röjt upp bland buskage, så nu

är det riktigt fint här. säger Gunnar Åkesson.

Lördagssamling

Sommarens sista lördagssamling kunde föreningen återinviga våra gamla hus.

Leif Brunnegård

Bäckes-Ellens lada i Böckersboda

Ellen Karlsson kallad "Bäckes-Ellen" har genom testamente år 1983 givit sin fastighet Böckersboda 2:19 till Lyrestads församling att förvaltas av Lyrestads kyrkoråd.

De på fastigheten belägna byggnaderna (manbyggnad, magasin och ladugård) ska genom testamentet få disponeras av Lyrestads sockens Hembygdsförening.

År 2007 upprättades ett hyresavtal mellan Amnehäradens Lyrestad kyrkliga samfällighet i vilket, förutom att disponera området, även omfattade att reparation av ladans tak skulle ombesörjas av hembygdsföreningen. Taket var i mycket dåligt skick, man kunde se bar himmel inifrån.

Vår önskan i hembygdsföreningen var att kunna åter skapa ladans ursprungliga takbeläggning med halm.

År 2009 och 2010 sökte vi bidrag för att kunna lägga nytt halmtak. Pengar fanns att söka för hembygdsföreningar för byggnadsvård i projektet "Hus med historia". Beräknad kostnad för nytt halmtak var ca 500.000 kronor, men tyvärr fick vi avslag på våra ansökningar. Genom länsstyrelsen fick vi förslaget att istället lägga enkupigt lertegel och ansöka om byggnadsvårdsbidrag för detta. Så gjordes år 2011 och vi beviljades ett bidrag på 100.000 kronor. Total kostnad för omläggning av taket är beräknat till cirka 160.000 kronor.

Enkupigt tegel på taket gav byggnadsvårdsbidrag.

I slutet av november påbörjades arbetet av Byggeriet i Lyrestad AB, och beräknas vara klart innan årsskiftet. Då området är ett populärt kulturturismområde med bland annat kulturstigar och skeppssättning ser vi med glädje fram emot att få visa upp den gamla ladan som museum för gamla jordbruksredskap.

*Ingrid Karlsson
Lyrestad*

Behöver Ni pengar?

Är Din förening en av dem som fick avslag när Ni sökte pengar i projektet Hus med historia? Gör ett nytt försök. Det finns fortfarande pengar att hämta. På Sveriges hembygdsförbunds hemsida kan Du hitta nedanstående information:

Hus med historia

Hus med historia är en statlig satsning på hembygds-gårdarna under 2010-2012. Projektet ska lyfta fram det lokala kulturarvet och skapa aktiviteter som lockar

besökare och främjar intresset för historien. Totalt satsar regeringen 40 miljoner kronor på vård av några av de kulturhistoriskt värdefulla byggnader som finns på hembygds gårdarna.

Även efter Hus med historia är avslutat, kan hembygdsföreningar söka pengar från länsstyrelsernas bidrag för kulturmiljövård. SHF har tagit fram en handledning som förklarar hur man söker.

Leif Brunnegård

Historierna säljer hembygdens historia

Sommartid samlas Skarabor i stora skaror vid Bladhkska huset i skuggan av den tusenåriga domen för att lära känna sin egen stad. Visst finns där tillresta och nyinflyttade, men det speciella med de här stadsvandringarna är att där finns många gamla Skarabor, som vet det mesta men som vill återuppleva sitt gamla Skara.

Ciceron är förstås Uno Bohman, som har de tre egenskaper som krävs för stadsvandringar: kunskap, humor och en bra röst. Och han är verkligen på rätt plats här. Uno är ordförande i kultur- och fritidsnämnden och nöjer sig inte med politiken. Han bjuder personligen på både kultur och fritidssysselsättning.

Inte minst lär han tillresande och stadsbor vilken fantastisk stad detta är sedan tusen år tillbaka. Och att han kan Skara är inte svårt att förstå. Han har vuxit upp i Stenum strax utanför stan, och är förstås Skaradjäkne vilket enligt en gammal Skarabiskop är det finaste man kan bli.

Gamla anor

För den som inte vet är domkyrkan Skaras naturliga centrum även i en så världslig tid som vår, och trots att gymnasiet sedan länge är utlokaliserat så verkar det forna läroverket granne med domkyrkan fortfarande vara ett andligt centrum för utbildningen. För här har Skara gamla anor som skolstad, och trots att det är länge sedan som det gick djäknar här så kallas den fortfarande Djäkneskolan.

Och vandringarna i Skara kretsar mycket kring just kyrka och läroverk, då kan man lära känna de många spännande (men för de flesta Skarabor okända) rektorer, borgmästare och präster som gett namn åt våra gator. Det handlar verkligen inte om några torra uppräkningsrader av personligheter får högst personliga presentationer. Inte sällan i form av de historier som ofta lever vidare när de flesta andra minnen tonat bort.

För Uno Bohman är en utmärkt pedagog. Han sätter gärna lyssnarna på prov genom finurliga frågor, och skulle några råka se det minsta splittrade ut så fångar han intresset med en historia. Den västgötska historien och Västgötahistorier kan ibland ligga snubblande nära.

Skara har ju en spännande historia, inte minst under tidig medeltid, och var kring förra sekelskiftet bland de

Uno Bohman guidar runt i sitt Skara, här med Veterinärmuseet som bakgrund.

smalspårigaste städerna i norra Europa. De små ångloken trängdes under rökmolnen på Skara station. Så det finns att berätta om, men Uno Bohmans specialitet är kanske det ofta bortglömda 1800-talet.

Alla känner Uno

Men han reser också omkring och berättar, ibland långt från hemstaden. I hembygdssammanhang möter jag ibland folk som skiner upp när jag säger att jag kommer från Skara: Då känner du Uno Bohman?

Jodå, alla känner Uno i Skara. Dessutom förekommer han ofta i lokaltidningarna som källa för journalister som vill verka historiskt bevandrade. Fast den verkligt stora publiken har han förstås fått när han berättat i Skaraborgsradion om allt märkvärdigt man kan finna kring sketvägarna i Skaraborg. Radion har en enorm genomslagskraft som kunskapskälla, i alla fall om man

Profilen

Stadsvandringarna utgår från Bladhnska Galleriet, granne med Biblioteket.

Domkyrkan är nästan alltid med i bilden när det gäller Skara.

kan blanda kunskapen med skämt.

I radion kan vi ju alla höras bra, det ser teknikerna till, men Uno Bohman verkar klara sig bra utan tekniken. Han tycks ha en inbyggd högtalare, och särskilt bland de många äldre som trängs vid Unos stadspromenader prisas detta. Även när bilarna bullrar och domkyrkans klocka slår så missar man sällan ett ord.

Kulturexercis

Detta knyts ofta till Unos yrke, han har varit militär och kan titulera sig major. Så visst kan det ibland låta som på en exercisplats, men en mycket kulturell sådan. Kör han med oss villrådiga rekryter så är det bara andligen, Uno gillar att ställa besvärliga frågor. Dessutom högt

och med namn på dem han frågar, för Uno Bohman verkar i alla fall i Skara känna de flesta. När jag står där svarslös känns det kanske inte så roligt, men jag får trösta mig med att alla andra verkar tycka att det är jätteroligt.

Uno Bohman är en verklig tillgång för alla oss som älskar hembygden. Han kan på ett lättsamt sätt visa hur det vimlar av spännande historia i fridsamma villakvarter eller utmed idylliska vägar som slingrar fram mellan glittrande sjöar. Idyll? Pyttisan, det var ju här...

Han hör till dem som marknadsför hembygden åt oss på ett förträffligt sätt.

Hans Menzing

Ryttaren berättar

Ryttarens torvströfabrik söder om Kättilstorp i södra delen av Falköpings kommun skyddas nu som byggnadsminne. Fabriken och torvmossen berättar om en betydande näring för hundra år sedan som skulle rädda samhällsekonomin, förhindra emigrationen och lösa miljöproblemen.

Under högsäsong kunde 200 personer jobba här och verksamheten stöddes av statsanställda torvingenjörer, en statlig torvlånefond och en torvskola som utbildade instruktörer och förmän. Verksamheten upphörde helt 1996 - 97.

Numera sköts och visas anläggningen ideellt av Föreningen Ryttarens Torvströfabrik.

Var katten är tåget?

Bara en loj katt väntar vid spåren genom Salstad denna varma vårdag. Man skulle kunna tro att den troget väntar på att matte skall komma hem från stan, men här har inga tåg stannat sedan 1985, och så gammal är inte katten att den kan minnas det.

Salstad ute på slätten mellan Hunneberg och Väneren vaknade för 150 år sedan. Då kom järnvägen mellan Herrljunga och Uddevalla, men som så ofta fanns det problem i starten. Personvagnarna byggdes fortfarande nere i Frankrike så första tiden fick passagerarna nöja sig med att åka på öppna vagnar, vilka annars användes för transport av grus och annat gods.

Men populär blev banan. Många reste till Vänersborg för att handla och bion i Grästorp ändrade sina tider så att de passade tågen. Tågbiljetten kostade 50 öre och bioentrén 1:50, men då skall sägas att timlönen på torvmossen var bara 1:31.

Livaktigt samhälle

Här som på så många andra håll växte det upp ett livaktigt samhälle kring stationen. Här fanns speceriaffärer, köttaffär, fiskgrossist, hembageri, kafé, ölhall och två smedjor, varav en följde tidens krav och förvandlades till bilverkstad, berättar den nyutkomna boken Salstad i gångna tider och nu.

Det fanns förstas post- och telegrafstation, samt tröskverks- och armaturfabrik. Numera är till och med stationen borta, den revs 1973 men fram till 1985 stannade tågen om man lekte stins själv och vred en ”plåtstins”. Numera trafikerar rentav X2000 banan, men inga tåg stannar längre. Och inte kunde jag se några affärer i samhället, men jag kanske tittade dåligt.

Annars går det att känna igen en del av de finaste husen i Salstad från boken, de står kvar men med annan användning. Fast nog verkar det rofylt, det är mest bara jag och katten, och den är slöare än jag.

Tidigt ute

Salstad är ett av otaliga exempel på de samhällen som växte fram kring järnvägarna, fast den verkliga byggboomen kom väl kring sekelskiftet 1900, Salstad var ovanligt tidigt ute. Och medan man på andra håll möjligen kan ana den gamla järnvägsbanken i form av en ovanligt lång och rak gata så finns järnvägen kvar här fortfarande.

Va katten väntar han på? Tåget stannar ju inte här.

Så numera säljs inte ens gåbiljetter vid järnvägen. Sådana fanns nämligen förr, järnvägarna var oftast mycket rakare och snabbare att promenera på till stan eller köpingen (Grästorp). Men vem vågar gå på banan idag så fort som X2000 susar fram.

Numera är det bara min vän katten som verkar vänta på nästa tåg.

Hans Menzing

Källa:

Salstad i gångna tider och nu. Om Salstads samhälle under 150 år..

En femöring på rälsen

Från min barndom minns jag hur spännande det kunde vara att lägga en femöring på spåret och se hur tåget körde över den och plattade till den. Undra om det roar småpojkar 2012?

Labyrinten i Ornunga

en gåtfull plats

När man hör ordet labyrint tänker man på något snårigt, något som man kan irra bort sig i. Vad är en labyrint? Kollar man i en uppslagsbok eller på Internet får man reda på att ordet finns i olika betydelser. För ett av sökordet Labyrint står det Trojaborg som alternativ till labyrint och att det är en typ av fornlämning. En sådan kan Du få se i verkligheten.

Om Du vill besöka Trojaborgen i Ornunga åker Du till Ornunga nya kyrka. Ett par hundra meter mot Ljurnhalla står det en liten vägvisare som talar om att det är 1,7 km till Labyrinten. Man tar av åt vänster, passerar gårdarna Skjutshagen och Fasttorp och stöter på en ny vägvisare. Dags att parkera Din bil och ta en fin skogspromenad på 470 meter. Här på Sörgårdens marker hittar Du labyrinten. På Riksantikvarieämbetets skylt kan Du läsa följande beskrivning:

”Labyrint

Labyrinten på Hovs backar kallas Trägenborg. Labyrinter är en gåtfull fornlämningstyp, som i Sverige förekommer framförallt i kustområdena, främst längs västkusten och norrlandskusten. Några av dem härrör sannolikt från förhistorisk tid medan andra bevisligen anlagts under medeltiden eller senare. Enligt traditionen skall denna labyrint ha blivit anlagd av två vallpojkar och skall visa en stor stad med slingrande gator.

Labyrinter finns spridda i Europa från ishavskusten i Ryssland till Kreta. Grundplanen kan variera. Den vanligaste har ett korsformigt inre parti, kring vilket utläggs cirkulära rader. Denna form anses vara urtypen för en labyrint eller trojaborg (Trägenborg) som fornlämningstypen också kallas. Labyrinter finns avbildade på olika antika föremål från Medelhavsländerna.”

Helig plats

I Svältornas fornminnesförenings årsskrift 1981 finns ett utdrag ur en artikel, ”Västergötlands trojaborgar” skriven av John Kraft i ”Från Borås och de sju häraderna 1978/1979”. Där står det bland annat ”den labyrint som finns anlagd i Ramnaparken vid Borås museum har anlagts av intendent Gunnar Blomgren och mönstret är hämtat från labyrinten som finns på Sörgårdens ägor i Ornunga socken. Den besöktes i början av 1900-talet av riksantikvarie Oskar Montelius och frilades och avbildades av överläraren Hilding Johansson i Falköping 1930.

Elin och Gustav försöker klara av att hitta rätt i labyrinten i Ornunga.

Svensson uppgav att de gamle kallade stensättningen Trägenborg och att de förr hade ett uttryck ”gå trägenborg”. Det var tydligen sed på orten, att när man vandrade stigen fram vid labyrinten skulle man gå in i labyrinten och gå gångarna, ifall man kunde. En äldre person uppgav sig ha hört, att de gamle trodde att Trägenborg föreställde en stad, där gångarna var gator och yttre ringen utgjorde muren kring staden.”

Svensson berättar i ett annat sammanhang, att det var en gammal gumma som hjälpte honom att hitta den övervuxna stensättningen som hon i sin tur fått utpekad av sin far. Hon fann den dock föga intressant ”för de e bara vallpöjka sum lagt di där stena där för att di skulle få nået å göra”. Platsen heter Hovs backe och enligt traditionen hade backen varit en helig plats.

Den enda i Västergötland

I Västgötabygden, berättar den välkände hembygdsforskaren Gustaf Ewald i nummer 5/1961 om Labyrinter eller Trojaborgar. Han berättar bland annat ”i Västergötland har dessa stensättningar varit mycket sällsynta och den på Hovs backe i Ornunga socken är den enda som finns kvar i originalskick. För övrigt är endast tre eller fyra kända genom litteraturen eller muntliga uppgifter i vårt landskap, de är alla förstörda. Men det finns berättelser om hur de kommit till. På den medeltida kyrkklockan i Horred finns en labyrint avbildad. Gustaf Ewald funderar i sin artikel om labyrinternas tillkomst. Han tror, att det är mycket sannolikt

att de första labyrinterna är från förkristen tid och kan ha samband med hedniska kultplatser. På ett etruskiskt mynt tillverkat flera hundra år före Kristi födelse finns en bild på en labyrint där ryttare kommer fram. Vid sidan av labyrinten står det TPVIA (=Troja). Sambandet med krigiska övningar finns i en del berättelser. Det finns också berättelser om rituella danser i magiskt syfte "för ernående av ökad fruktbarhet för människor, djur och åkrar". Det finns också en berättelse om att

den åtrådda jungfrun placerades i labyrintens mitt och så var det friarens uppgift att klara ut labyrintens irrgångar för att nå den sköna jungfrun.

Visst är det något märkligt vi har på Hovs Backe. Vål värt ett besök. Du får en fin promenad och Du kan sitta ner på Yngves bänk och fantisera om hur Du tror att det gått till här.

Leif Brunnegård

Pioner, kryddor och väldoft

Onsdagen 23 maj hade Västergötlands Hembygdsförbund, tillsammans med Vuxenskolan, ordnat en inspirationskväll om: Örtagårdar med pioner, riddarsporrar och besök.

Ett 20-tal intresserade hade anmält sig och vi samlades denna härliga försommarskväll, på Guldsmedsgårdens Handelsträdgård i Ljung. Där tog trädgårdsmästare Björn Krupke emot oss och berättade om plantskolans start. Året var 1958, då hans far Hermann Krupke startade plantskolan. Då var det jordgubbar som prydde åkrarna med självplock som inkomst. Undan för undan övergick det till en Handelsträdgård med prydnadsbuskar, rosor och fruktträd. Pionerna som började odlas på 1970-talet är nu den största produkten. En svensk pionodling med framtagning av nya sorter. Sammanlagt finns det 350 namnade sorter i deras odlingar, varav ca 150 finns till försäljning. Plantskolan ligger cirka 200 meter över havet, odlingszon är IV. Därefter tog Hermann själv över och guidade oss runt bland pioner, som nyss börjat sprida ut sina underbara färger och väldoft. Vi fick mycket kunskap av Hermann, som berättade att de korsar fram nya sorter, frösår mycket. Pioner finns i de flesta färger och i olika kombinationer. Höjden varierar från 40 cm upp till 3 meter. De är härdiga upp till zon VII eller mer. Vildpionen börjar blomma först. De tidigaste hybriderna blommar i slutet av maj, medan lukt-pionen kommer kring midsommar. Buskpionen blommar från tidig juni till efter midsommar. Hermann berättade att pionen tycker om en solig plats, med vandrande skugga, då blommar den längre och behåller färgen bättre. Han berättade att de säljer mycket på postorder men att det också går bra att komma till dem och handla. Flera av kvällens deltagare tog chansen att införskaffa nya pionsorter.

Vi fortsatte till Od och Crea diem- ett bokcafé utöver det vanliga, med tillhörande glasveranda och ryggåstuga från 1700-talet. Det drivs av Gerd Ljungkvist-Persson och hennes make Håkan. De arrangerar med jämna mellanrum författar- och berättarkvällar, utställ-

Ljuvlig pion.

ningar och seminarier. Där fick vi underbara smörgåsar på hembakat bröd, kaffe + kaka. Styrkta av detta kunde vi botanisera bland alla böcker, kanske hittades en och annan raritet? Därefter var det dags att samlas ute på verandan, det var dags för Pierre Nestlog från Göteborgs Universitet att hålla ett föredrag om: Trädgårdens Hantverk och Design. Vid Universitet är han programansvarig. Han är verksam vid Hantverkslabo-

ratoriet i Mariestad och brinner för detta med örtagårdar. Han berättade på ett intressant sätt om växterna och hantverket inom Kulturmiljövården. Pierre Nestlog är landskapsingenjör och lektor för institutionen för Kulturvård. Han har tidigare verkat som lektor vid Capellagården på Öland. Han berättade att när man tänker anlägga en örtagård är det viktigt att tänka på form före växten. Man kunde ha halvbuskar som infattningsväx-

ter. Han hade med sig olika sorters örter för att visa och som vi fick lukta på. Bland annat: Åbrodd, Isop, Vinruta, Vinterkyndel, Cyry. Han talade om örtmedicinens och växtmagins roll, i synnerhet i gamla tider. Kvällen började gå mot sitt slut, alla deltagare var eniga om att det varit en mycket lyckad kväll och ett väl genomfört arrangemang.

Ingrid Zackrisson

Hallå där.... Monica Nyvaller i Herrljunga

Du är medlem i Herrljunga hembygdsförening, vad pysslar Du med där?

- Det roligaste är att guida besökare i den fina hembygdsparken. Samtidigt som jag berättar om de små stugorna, vagnsmuseet, den gamla skolan, stationshuset, skiftesladugården, och alla andra byggnader så lär jag mig alltid något nytt av besökarna. Det är som om minnen får liv i mötet med alla gamla ting som vårdas till kommande generationer. Det är det som är så oerhört fascinerande med hembygdsföreningar. De ger ord till vår historia. Sedan måste jag erkänna att jag är dålig på att aktivt hjälpa till med all den vård som krävs för att bevara hembygdsgården i det fina skick som den alltid haft. För det krävs många frivilliga. Hembygdsparken fyller en viktig social funktion och gemenskap då många personer är engagerade i verksamheten de flesta av veckans dagar.

Är det något i Din förening som Du tycker att Ni är speciellt bra på?

- Varje besökare förundras över hur välskött hembygdsparken är. Men föreningen har inte enbart ägnat sig åt att förvalta byggnader utan även förnyat parken. Det tillkommer ständigt nya byggnader. När någon har fått korn på ett gammalt torp eller annan byggnad som har varit fallfärdigt eller på annat sätt levt ett riskfyllt liv så har byggnaden flyttats till parken och renoverats. Det senaste är en transformator. När föreningen bildades 1942 fanns det i princip inget hus utan den fick bli

vid kommunens första skolhus för att förvara insamlade och skänkta föremål i. I år fyller föreningen 70 år och mår bättre än någonsin. Lagom till 70-årsjubileet inviger vi vårt nytillskott, en serveringslokal där vi kan ta emot en hel busslast gäster. Kaffe med hembakat är ett signum för parken. Varje söndag serveras kaffe och hembakat och då bjuds på något program.

Trots vårt "kaffesignum" så tror jag vi ändå är speciellt bra på att bevara "kulturskatter" och traditioner till kommande generationer. Det finns ett arkiv där gamla dokument, böcker och annat värdefullt arkivmaterial finns bevarat, och det finns 100 pärmar med tidningsurklipp från lokaltidningens bevakning av herrljungabygden. Problemet är väl bara att vi inte vet hur vi skall nå ut med det till allmänheten.

Vid förbundsstämman på Kinnekulle 2011 valdes Du in som suppleant i förbundsstyrelsen. Varför tackade Du ja till det uppdraget?

- Det är väl ofta så att man har äldre förebilder i en förening. Ajna Nicander har talat varmt om förbundet och både hon och Hans Elvingsson har skrivit små roliga artiklar i Västgötabygden så det tog inte så lång tid att övertala mig. Jag tycker att hembygdsrörelsens idéer är viktiga och angelägna och vi måste bli bättre på att kommunicera den lokala bygdens historia och kulturskatter till kommande generationer, så då såg jag givetvis det som en möjlighet att få verka i ett vidare sammanhang.

Sedan hade jag också en förhoppning om att via förbundet kunna få lite input till vår egen hembygdsförening. Allt har blivit så marknadsanpassat och det är svårt att sälja sig i konkurrensen. Det är tråkigt när busslas-

terna av gäster till hembygdsparken minskar och vi inte vet hur vi skall locka tillbaka dem. Vi behöver även bli bättre på att förnya oss och möta en yngre generation av besökare.

Nu har Du varit med ett år som suppleant. Känns det bra?

- Jag var inte helt övertygad om att låta mig väljas om ett andra år. Många saker gick över huvudet på mig och därtill hade jag inte möjlighet att vara med på alla möten. Det kändes även som om alla visste allt och saker och ting gick på rutin. Det fanns inte utrymme att ställa frågor. Men sedan tänkte jag ett varv till. Jag kände att jag måste låta saker och ting ta tid och jag måste lära mig att lyssna in och sätta mig in i de frågor som behandlas. Jag är pedagog i själen och jag tror på att man lär sig i gemenskap med andra och inte genom att passivt lyssna. Frågorna intresserar mig och jag tycker att det är roligt att diskutera hembygdsfrågor så jag bestämde mig för att jag gärna vill fortsätta ett år till. Jag skall också försöka vara mer aktiv. Olikheter berikar. Vi har ett gemensamt ansvar för att utveckla verksamheten inom förbundet och se till att vi fullföljer den verksamhetsplan som vi beslutar om på stämman.

I styrelsen är det många olika ärenden som Ni behandlar. Är det något område som ligger Dig särskilt varmt om hjärtat?

- Jag är ju inte pedagog för inte, så frågor om kunskapsutbyte, samverkan, och utbildningsfrågor, ligger

mig varmt om hjärtat och likaså frågor som rör erfarenhetsutbyte med andra förbund och myndigheter. Om jag tittar i verksamhetsplanen så ligger flera av punkterna mig varmt om hjärtat, inte minst punkten om vårt ansvar att: "Sprida kunskap om och främja förståelsen för hembygdsrörelsens kulturhistoriska och sociala betydelse i dagens och morgondagens samhälle". Frågan är hur vi bäst gör det.

Sedan ligger även tidskriften mig varmt om hjärtat som en viktig kommunikationskanal ut till medlemmarna för att sprida kunskap om och främja förståelsen för kulturhistoriska viktiga frågor. Det är nog fler än jag som gillar att läsa små anekdoter och berättelser om "förr i tiden" och på så sätt får upp ögonen för allt värdefullt arbete som görs inom hembygdsrörelsen.

Om Du får ett telefonsamtal fram i mars-april nästa år från en person som valberedningen bett ställa upp i styrelsen, vad ger Du den personen för råd?

- Det finns en skatt av kunskap och erfarenheter inom förbundsstyrelsen. Många har lång erfarenhet och kan oerhört mycket, så nöj dig inte med att passivt lyssna utan fråga och lär dig, ifrågasätt och var besvärlig på ett positivt sätt. Glöm inte heller att förmedla dina tankar och idéer så att det blir ett ömsesidigt lärande och möjlighet till förnyelse i förbundsstyrelsen så att vi blir än bättre på att möta ett samhälle i ständig förändring.

Text Leif Brunnegård

Foto Privat

Veteraner med flyt i Lidköping

Eric Nordevall närmast kameran med Mina längst till höger. Framför Mina skymtar vikingaskeppet Sigrid Storråda.

Några dagar i juni sökte sig Vätterns stiligaste karl hamn i Lidköping till båtvännernas förtjusning. Eric Nordevall II är byggd i Forsvik som en kopia av den hjulångare som förläste på Vättern 1856. Nu hade hon (för båtar skall nog kallas hon även när de heter Eric)

visat upp sig i sjöfartsstaden Göteborg, och tittade in i Lidköping på hemvägen.

Eric Nordevall lade till nära Lidköpings stolthet när det gäller veteranbåtar, Vänerngaleasen Mina som räddats från förfall och i sommar fungerat som vattenburen teater som med 29 Lidköpingsungdomar besökt rader av hamnar och teaterintresserade runt Väneren. Vikingaskeppet Sigrid Storråda, som vanligen ligger i hamn vid Blomberg på Kinnekulle och som är byggd efter en norsk förebild, dök också upp på denna veteranträff och försvann nästan bland de större skeppen. På bilden ses också ett modernt fartyg, jag vill minnas att det kom från Sjöräddningen. Kanske litade man inte riktigt på veteranernas sjövärdighet.

Hans Menzing

Förbundets funktionärer 2012

Förbundsordförande au

Eva Bergström Hyenstrand, Carl von Linnés väg 2, Skultorp, 541 55 Skövde, tel 0500-43 30 13, mobil 070-6643587, e-post hyenstrand@hotmail.com

Vice ordförande au

Lars-Erik Kullenwall, Gudhem Kullen 3, 521 94 Falköping, tel 0515- 72 01 56, mobil 0705-318547, e-post dr.kullen@swipnet.se

Sekreterare au

Mona Lorentzson, Wallströmsliden 6, 463 71 Lödöse, tel 0520-66 02 74, e-post mona.lorentzson@gmail.com

Kassör au

Hugo Isaksson, Box 2067, 523 02 Timmele, tel 0321-302 62, tel+fax 0321-300 01, mobil 0706-412556, e-post hugo.isaksson25@hotmail.com

Övriga ledamöter

Leif Josefsson, 2:e ceremonimästare, Larsagården Vänga, 513 92 Fristad, tel 033-26 80 12, e-post leif.l@telia.com

Ingrid Zackrisson, Västergården Kullavägen 59, 519 95 Tostared tel 0320-620 15, e-post ingrid.zackrisson@tele2.se

Hans Menzing, pressansvarig, Marumstorget 1, 532 32 Skara, tel 0511-126 43 e-post hans.menzing@telia.com

Berit Stockvik-Lundin, försäkringsansvarig, Vänersnäs, Furunäs, 468 90 Vargön, tel 0521-22 22 76, mobil 070-3500052

Lena Gustafsson, Fötene, Östergården, 447 91 Vårgårda, tel 0322-62 71 81, mobil 0705-326424, e-post lena@sodraharene.se

Jan-Olof Berglund, hemsidesansvarig, Stora Rör, Nolgården 3, 541 96 Våring, Tel 0500-44 11 05, mobil 0708-420453 e-post j-o.berglund@telia.com

Göte Öberg, försäkringsansvarig, Lövbacka, 523 94 Tvärred, tel 0321-504 28, mobil 0707-285769, e-post gote.oberg@telia.com

Leif Larsson, Söne Stalltorp, 531 97 Lidköping, tel 0510 - 531052, mobil 0733 - 74 24 01. e-post leif.larsson@maf.se

Suppleanter

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nossebro, tel 0512-531 50, mobil 0703-281333, e-post frammestad@tagebrolin.se

Birgit Carlsson, kontaktperson IT-frågor, Ljungås, 519 91 Istorp, tel 0320-820 36, mobil 0706-206666, e-post birgit.istorp@telia.com

Björn Andersson, Rönnbärsvägen 27, 541 76 Våring, tel 0500-44 04 75, e-post bjorna.andersson@telia.com

Monica Nyvaller, Vreta, Fixagården 2, 524 32 Herrljunga, Tel 070-2689264, e-post monica.nyvaller@telia.com

Per-Olof Graaf, Torestorp 3, 522 91 Tidaholm, tel 0502-201 12, mobil 010-590 21 34, e-post familjengraaf@live.se

Hedersledamöter

Berit Hange-Persson, Trädgårdsg 4, 533 72 Lundsbrunn

Karl-Eric Svensson, Kjeckestad, Pl 1093, 542 94 Mariestad

Lennart Jacobsson, Ladås, Eriksberg, 524 91 Herrljunga

Aina Lindborg, Bjurbäck, Källebacken, 565 92 Mullsjö

Bengt Lindborg, Bjurbäck, Källebacken, 565 92 Mullsjö

Revisorer

Einar Smith, N Ringgatan 43, 441 31 Alingsås, tel 0322-169 70

Anders Holmqvist, Korsgatan 23, 535 30 Kvänum, Tel 0512-926 69

Revisorssuppleanter

Torvald Åberg, Kållands-Åsaka, Tomten, 531 96 Lidköping, tel 0510-53 23 13

Marianne Svensson, Bergstena Skattegården 2, 441 92 Alingsås, tel 0322-63 50 07

Valberedning

Ewa Vikingsson, Eggvena, Kungegården, 447 92 Vårgårda, tel 0322-62 80 82, e-post ewaviking@hotmail.com. sammankallande

Magnus Ronge, Fänriksgården, 531 91 Vinninga, tel 0510-500 71 e-post magnus.ronge@r.lrf.se

Gerd Eriksson, Anisgatan 12, 511 41 Kinna, tel 0320-102 90, e-post planeter99@hotmail.com

Arne Johansson, Kärråsvägen 1 a, 520 10 Gällstad, tel 0321-725 36

Göran Efraimsson, Knätte Skattegården, 523 91 Ulricehamn, tel 0321-420 52, mobil 070-820 63 05, e-post goran@efraimsson.se

Britt Larsson, Ahlströmergatan 6, 541 31 Skövde, tel 0500 441123, mobil 0703-761853, e-post: britt.larsson.lerdala@telia.com

Studie- och ungdomskommittén

Ingrid Zackrisson, sammankallande

Lena Johnsson, Kulla Lillegård 2, 519 91 Istorp, tel 0320-871 28, e-post lenaanngerd@hotmail.com

Lena Gustafsson

Christer Wennerberg, Studieförbundet Vuxenskolans representant: , SV Västra Götaland, Junog 3, 451 42 Uddevalla, tel 0522-65 33 33, mobil 0708-553033, e-post christer.wennerberg@sv.se

Eva Bergström Hyenstrand adjungerad

Ulrika M Eriksson, adjungerad Västergötlands Museum, tel 0511-260 02

Redaktionskommittén för Västgötabygden

Se redaktionsrutan sidan 31

Tengelandsstiftelsen

Mona Lorentzson

Eva Bergström-Hyenstrand

Väddåkrastiftelsen

Eivor Dahlén, Sjöarp Möne, 520 24 BLIDSBERG

Hugo Isaksson

Kommittén Årets Hembygdsförening

Eva Bergström-Hyenstrand

Hans Menzing

Västergötlands Hembygdsförbunds kansli

Box 15, 534 21 Vara, Besöksadress: Badhusgatan 13, Vara, tel 0512-105 50, fax 0512-339 42, e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com, plusgiro: 8 57 59-9, bankgiro: 378-5383.

Eva Mann träffas på kansliet som regel varje helgfri torsdag. Eva Mann bostadstelefon 0511-37 03 30.

Hänt på bögda...

Folkdräktsklädda västgötar på tur

Västgötar i vackra folkdräkter besökte Oslo syttene maj.

Det har blivit tradition, att ett gäng glada resenärer, från Lidköping och Skövde med omnejd, besöker Norge på deras Nationaldag. Resmålen har växlat under åren, men i år blev det Oslo.

Efter incheckning på Clarion Hotel Royal Cristiania, centralt i Oslo, blev eftermiddagen fri för olika aktiviteter. Besök på Operahuset, Domkyrkan, Akershus med mera.

Ombytta till våra folkdräkter intogs en god middag. Nationaldagen började med regn, men klockan 11.00 kom solen fram. Vi trängdes med norrmän och folk från andra länder på "Karl-Johann" alla klädda i sina vackraste kläder. Gammal som ung bar de sina vackra bunader (folkdräkter på norska). Elva musikkåror paraderade förbi Slottet och hälsade kungafamiljen.

Även en underbar dag har ett slut, under hemresan åter vi en utsökt middag innan vi passerar gränsen.

*Text Erna Wester
Igelstorp Skövde
Foto Odd Sandberg
Lidköping*

Bror Jonsson hyllad

Bror Jonsson, en av de verkliga eldsjälarna i Ryda belönades med Västergötlands Hembygdsförbunds diplom när man firade Nationaldagen i Helås. Mona Köpsén, ordförande i Ryda Hembygdsförening, presenterade smakprov på allt Bror uträttat inom hembygdsverk-

Bror Jonsson höll ett tacktal som verkligen vann gillande från hembygdsföreningens ordförande, Mona Köpsén

samheten och Hans Menzing från förbundsstyrelsen överlämnade diplomaten.

Firandet inleddes med en flaggparad med vuxna och barn som hjälpte till med flagghissningen. Ryda-Kedumskören sjöng under ledning av Karl-Gustav Karlsson och prästen Elisabeth Hillby höll ett tal där hon med drastiska jämförelser berättade om hur mycket vi har att vara tacksamma för. Vidare underhöll Stig Ribbing och Jörgen Nilsson med visor.

Hans Menzing

Välbesökt midsommarfirande i Brandstorp

Med tipspromenad, kaffeservering och en chokladtombola fick besökarna inleda besöket i Brandstorp. När sen Sören Fridh dök upp med sin gitarr blev det full fart runt den fina midsommarstången. Ett sjuttioalv vuxna samt ett antal barn gick tipsrundan med mer eller mindre kluriga frågor som senare belönades med vinster. Inge Andersson underhöll besökarna med både sång och diktläsning innan dansen tog vid.

Trots frågetecken om fortsatt midsommarfirande i

Inge Andersson både sjöng och läste dikter medan åhörarna drack eftermiddagskaffet.

Brandstorp så lever glädjande nog traditionen vidare. När kyrkokören sade upp sin medverkan blev tveksamheten stor om vem som skulle ta över. Efter en del funderingar så tog hembygdsföreningens styrelse på sig ansvaret. Det är mycket jobb med hela evenemanget, men med god hjälp av många medlemmar så blev det både en klädd stång, dans och lite underhållning.

Stången kläddes och restes redan på förmiddagen. När sen framåt kvällen den populära sång- och lekledaren Sören Fridh kom så blev det full fart med både unga och äldre som dansade till små grodor, räven raskar och flera andra kända och även nyare ringlekar.

Flera uttryckte sin glädje över att midsommarfirandet kunde fortsätta i bygden. Ett tacksamt initiativ av föreningen att ta över. Årets upplaga blev minst lika uppskattad som tidigare år.

En midsommar utan dans kring stången blir ingen riktig inledning på helgen.

*Eivor Edén
Brandstorp*

Vänga Hembygdsförening 50 år

Att fira en förenings 50-årsjubileum kan man göra på olika sätt. I Vänga har vi valt att det lite lugnt med firandet. Men lördagen den 11 augusti var det en hemvändardag och naturligtvis var platsen Vänga.

En tradition i Vänga är de så kallade maleridagarna. Då startar vi upp stärkelsefabriken och tillverkar potatisgryn och potatismjöl. Vi gör slut på några ton potatis på maleridagen. I år är det den 8 september som fabriken är i gång och det blir en del kringarrangemang som vanligt. Sedan några år tillbaka äger hembygdsföreningen både stärkelsefabriken och Vänga kvarn. Kvarnen är fortfarande i drift. I anslutning till kvarnen

Några ton potatis blir potatisgryn och potatismjöl på maleridagen i Vänga.

har föreningen bland annat en gammal lanthandel med postkontor men här finns även ett museum med gamla prylar.

*Ruben Enochsson
Vänga*

Trevlig sommarresa till Ryttmästarbostället

Lördagen den 30 juni reste 55 av medlemmarna i Väsända Naglums hembygdsförening med buss till Ryttmästarbostället vid Sämsjön utanför Skövde.

Ett närmast perfekt väder rådde under dagen, och på vägen till dagens resmål stannade vi till vid Varnhems klosterkyrka, där vi förtärde det medhavda kaffet.

Verksamheten vid Ryttmästarbostället bedrivs som en ideell förening vars syfte är att bevara befintliga byggnader, möbler och bruksföremål från indelningsverkets tid samt att samlingarna är tillgängliga för allmänheten.

Vi mottogs av kavallerimajoren Bernhard Englund, iklädd tidstypisk CarlXII-uniform. Han berättade på ett inlevelsefullt och medryckande sätt om indelningsverkets tid i Sverige, dess knektar och befäl, och hur deras villkor hade varit i både sin tjänst och till vardags.

Vi fick bese ryttartorp från 1600 och 1800-talet samt Ryttmästarboställe samtliga med möbler och bruksföremål placerade i sin miljö.

Middag intogs i den historiska miljön, där vi kunde beskåda både värjor, pistoler och andra historiska föremål från aktuella tiden.

Efter middagen fortsatte visningarna och berättelserna om de föremål som fanns samlat i Ryttmästarbostället.

Nöjda och glada resenärer äntrade bussen för hem-

färd vid 16-tiden och då började dagens regn att falla

Vi rekommenderar stället som ett bra och intressant utflyktsmål, då även den måttligt historieintresserade rycks med och får höra hur den svenska stormakten byggdes upp.

*Åke Andersson
Vassända Naglum*

Byavandring i Genhöve

Bygdevandring. Att gå med på en bygdevandring kan vara mycket lärorikt.

Ljungsarps Hembygdsförening har haft Byavandring i Genhöve. Byn Genhöve består av fyra gårdar där samtliga gamla boningshus har rivits och nya har uppförts på ungefär samma plats. Idag bor 15 personer i byn.

På Västergården finns en rak sten, som står för en manlig gravplats, en kvinnlig grav har ett gravklot över graven. Gravstenen är cirka 2000 år gammal från järn- eller bronsåldern.

Sedan fortsatte vandringen till Kyrkbacken. Där var troligen en kyrka som övergavs efter Digerdöden, när den härjade omkring 1350.

Vandringen gick vidare genom byn och vi fick information om alla gårdarna av deras ägare.

Avslutningen på vandringen var vid Skolkullen. År 1915 föreslog folkskoleinspektören att man skulle bygga en ny småskola dit barnen från åtta byar skulle gå. År 1919 ålades kommunnämndens ordförande att köpa en tomt till denna skola. Samma år avsattes 11.080 kr till skolbygget. Utvecklingen gick ifrån skolan i Genhöve, som bara blev en avancerad tanke. År 1930 nämndes ärendet en sista gång då det bordlades. I början av 1950-talet köptes skoltomten av Teodor Svensson i Genhöve. Man har funnit tre stenkällor som markerat den forna skolhustomten. En mycket intressant vandring, där drygt ett trettiotal personer deltog.

*Ingemar Rudholm
Ljungsarp*

Bygdevandring i Gröne skog

Kinneulle Hembygdsförening bjöd på en spännande bygdevandring i strålande kvällssol tisdagen den 22 april 2012. Vid Trolmens IF:s fotbollsplan Sätavallen samlades upp emot 100 personer för att delta i den första av föreningens bygdevandringar för året. Ingrid Dahlberg berättade om Trolmens IF:s historia som startade år 1945 och som fortfarande är verksam med både A- och B-lag. På 1960-talet lämnade många ungdomar Kinneulle för att flytta till arbetstillfällena i stan, trots detta överlevde föreningen. Det var inte bara fotboll som spelades, under åren har det ordnats roliga hembygdsfester och det fanns en scen där musiker uppträdde. Genom skogen mot området Rödjan passerades den gamla handelsboden som var igång på slutet av 1800-talet och affärsidkare var Sara Eriksson och var gift med skräddare Reinhold Eriksson. Gill Bengtsson berättade om handelsboden och Sara som sålde livets nödvändigheter som bland annat tre sorter snus och kaffe.

Boris och Anna Lena Ekholm, ägare av torpet Rödjan berättade om sitt torp och dess anor, sedan 1970-talet är de ägare till torpet. Farfar till Boris, Viktor Ekholm bodde i torpet Ekedal även kallad "Lilles" som

Kjell Bengtsson berättar om sitt jobb i brottet.

ligger intill Rödjan, även Viktor var skräddare. Vandringen fortsatte genom Gröne skog, ett av de 19 naturreservat som finns på Kinneulle och vidare till stenbrottet Mellomskogen. Göran Thor berättade om de olika stensikten samt om den tidigare stembrytningen som pågick fram till 1970-talet av Thorsbergs Stenhuggeri. Kjell Bengtsson arbetade sommaren 1956 i brottet som då var under Råbäck, han ersatte en sjukskrivnen stembrytare.

Efter ett kortare uppehåll med kaffe togs sig vandringen vidare mot Lilla Fredsberg, där bor Märta och

Patrick Gustavsson med sin dotter Ester. Märta som är biosfärguide och berättade om Vänerskärgården med Kinnekulle ett av fyra biosfärområden i Sverige. I ett litet torp som finns strax bredvid Lilla Fredsberg berättades om familjen som bodde där med 11 barn. Fadern i familjen jobbade på Skånska Cement i Hällekis och kunde endast komma hem på helgerna då han saknade cykel. Märta vill veta mer om sina hus, är det någon som känner till historier om husen och människorna så hör av er.

Många tog till orda under kaffepausen och en av dem var Kent Hult som slog ett slag för den kommande skolträffen som sker den 11 maj 2013 i Götene Folkets Park. Före detta elever från olika skolorna på Kinnekulle kommer att välkommas.

Nerför backen mot Råbäcks ålderdomshem (Stora Fredsberg) fortsatte vandringen, vid fastigheten mötte ägarinnan Lena Homstrand Krüger upp. Fastigheten har tillhört Lena sedan 1985. Dit flyttade Lena med sina två systrar år 1977, då hade det stått tomt i 7 år och var mycket nedgången. Lena berättade om husets historia och tillkomst. Redan år 1915 funderade Louise Klingspor på Råbäck och doktorinnan Emelia Sköldebrand på Hällekis på hur de skulle kunna hjälpa de gamla arbetarna på gårdarna till en trygg ålderdom. Huset byggdes och blev klart år 1921-22. Det fanns rum för 22 boende i kollektivet som bedrev självhushållning. En av föreståndarinnorna var Rut Lilja, ett namn som klingar bekant för många under vandringen. Filip Krona en av de boende på hemmet brukade säga till personal och besökare att han hade många 25-öringar, tog det en stund innan man förstod, han menade att han hade många barn och han själv hette Krona. Ålderdomshemmet var igång till 1960 därefter flyttades verksamheten till det nybyggda Kinnesäter i Gössäter. Familjen Gillström bedrev rehabiliteringsverksamhet mellan 1960-1970 och därefter tog Hemvärnet över. Lena berättade att huset hade gått samma öde som Turisthotellet i Råbäck om de inte flyttat in och påbörjat renoveringsarbetet. Vandringen började lida mot sitt slut, vid Bergsbo började klättringen upp mot Gröne skog igen och tillbaka mot Sätavallen. En vandring som tog tid men kvällen var förtrollad, vandrarna kämpande på och njöt i den ljumna vårkvällen.

*Text Lena Brodin
Foto Freddie Wendin*

Tänkvärt!

Man hinner med nästan hur mycket som helst, om man bara inte gör sig någon brådska.

Hur fixar man sexton nya prenumeranter?

Sexton nya prenumeranter är värdefulla för både sin förening och för Västergötlands Hembygdsförbund.

En dag när jag pratade med Eva på kansliet i Vara berättade hon att Södra Vings hembygdsförening ökat antalet prenumeranter med 16 stycken. Hur kom det sig undrade jag naturligtvis. Jag skickade ett mail till Ingrid Ölund, ordförande i Södra Vings Hembygdsförening och bad henne berätta om hur man fixar 16 nya prenumeranter.

Så här skriver Ingrid:

Hej

Så roligt att det uppmärksammats att vi ökat antal prenumeranter. Detta beror nog till största delen på att så många tycker att tidningen Västgötabygden är så bra och intressant att läsa. Jag hör ofta sådana spontana reaktioner från föreningsmedlemmar.

Vi har också av den anledningen tagit upp frågan om prenumeration av Västgötabygden i styrelsen. Vi har också beslutat att stimulera alla våra aktiva medlemmar i styrelsen och i arbetskommittéerna med att numera se till att alla får en prenumeration av Västgötabygden och som betalas av Södra Vings hembygdsförening. Vi tycker det kan var en mycket bra investering för vår hembygdsrörelse, både lokalt och regionalt, ett bra sätt som ger flera positiva effekter.

Slutligen kan jag notera att med Västgötabygdens intressanta innehåll har det inte varit svårt att vare sig motivera eller genomföra prenumerationsökningen.

Hälsningar från Södra Vings Hembygdsförening
genom Ingrid Ölund

Gör sammalunda

Vi i redaktionskommittén hoppas att fler föreningar nappar på idén.

Leif Brunnegård

SHF slår vakt om våra gamla socknar

Sveriges Hembygdsförbunds stämma invigdes på den välkända scenen i Almedalen av Gotlands landshövding Cecilia Schelin Seidegård i strålande solsken.

Landshövdingen, som tillbringat sin barndom på Gotland och nu efter många år återvänt dit, kunde se de stora förändringar som skett. Nästan varje socken hade i hennes barndom en lanthandel och annan samhällsservice. Nu är detta borta men kulturen finns kvar. Här har hembygdsrörelsen en viktig uppgift. Gotlänningarna är mycket hembygdskära och stolta över sitt kulturarv vilket speglas i den gotländska hembygdsrörelsen. Hembygdsföreningarna har också blivit socknens intresseförening och bidrar starkt till en levande landsbygd.

Välordnad stämma

Årets SHF-stämma var mycket välordnad något som Gotlands hembygdsförbund ska ha all heder av. Förhandlingarna leddes med fast hand av skickliga mötesordförande. Det höjdes röster för alternativa inval i styrelsen, men valberedningen och presidiet lotsade rutinerat igenom valen. När valberedning skulle utses så fanns helt naturligt inga förslag varpå ett antal nya namn fördes fram jämte namnen på den tidigare valberedningen. Ordföranden klubbade igenom det valet också utan att slutet votering behövde tillgripas.

Inte mindre än åtta motioner fanns att behandla, varav vårt förbund hade tre stycken att försvara (hembygdsrörelsens varumärke bör stärkas, ny handledning för torpinventering och fast telefoni). Alla tre hade riksförbundets styrelse tillstyrkt och stämman gick på samma linje, dock med en liten justering vad gällde ordvalet på den första. Vi hade skrivit "varumärke" men stämman ville i stället använda ordet "symbol". Till vår glädje fick vi många positiva omdömen om våra motioner, både under stämmoförhandlingen och i samtal med stämmodeltagare.

Mångordigt

De övriga till stämman inlämnade motionerna gällde:

Visby. En karaktäristisk siluett över Visby.

Bevakning av de kulturhistoriska värdena i kyrkomiljöer i Sverige

Torpinventeringars vidgande (till vanliga gårdar, som försvinner)

Förvaring av gamla vapen

Nutidsdokumentation

Hembygdsrörelsen, landsbygden och bolagen

Det är lätt att falla för frestelsen att skriva mångordiga motioner och med oklara yrkanden, vilket ofta leder till avslag. Det fanns några sådana vid årets stämma, men efter vissa modifieringar kunde samtliga motioner besvaras positivt.

Stämman antog också ett uttalande under stämman med följande lydelse:

Uttalande vid Sveriges Hembygdsförbunds (SHF) riksstämma i Visby 2012, med anledning av regeringens planer på att göra genomgripande förändringar av den svenska folkbokföringen.

Den svenska befolkningsstatistiken har sedan 1600-talet utgått från en genom tiderna i princip oförändrad indelning av landet i ett par tusen socknar (senare församlingar). Sockenindelningen är levande i människors medvetande och har stor betydelse för lokal identitet och tillhörighet. Den långa obrutna befolkningsstatistiken gör det möjligt att i historieforskning följa människor från vaggan till graven, något som bidragit till att göra släkt- och bygdeforskning till en svensk folkrörelse.

Vice förbundsordföranden i Sveriges Hembygdsförbund, Ingela Broström, läser upp motiveringen för att tilldela Hugo Isaksson hans höga utmärkelse, till höger om henne förbundets ordförande Birger Svanström, Hugo Isaksson och Björn Håkansson från Gotland, en annan pristagare.

SHF vill härmed kraftfullt protestera mot alla planer på att förändra indelningsgrunden. Den gamla församlingsindelningen är, liksom socknarnas namn, levande historia med stark livskraft under nästan tusen år och en integrerad del av landskapsmiljön. Den är en del av Sveriges immateriella kulturarv, vilket regeringen så sent som 2010 förbundit sig att skydda när man ratificerade Unescos konvention för skydd av immateriella kulturarvet.

SHF uppmanar regeringen att följa det förslag som Folkbokföringsutredningen (SOU 2009:75) föreslog i sitt betänkande, nämligen att folkbokföringen ska ske i historiskt stabila distrikt med utgångspunkt i Svenska kyrkans församlingsindelning 1999-2000.

I samband med stämmans högtidsmiddag, som hölls

på Wisby Strand Congress med en fantastisk solnedgång som kuliss, tilldelades vår förre ordförande Hugo Isaksson, Timmele SHF:s högsta utmärkelse plaketten för rik gärning i hembygdsvårdens tjänst med följande motivering:

Hugo Isaksson är hembygdsrörelsens nestor i Västergötland, som med sin erfarenhet och klokskap har bidragit till att göra VHF till en viktig kugge i Sveriges hembygdsrörelse. Hugo är den trogne tjänaren, som inte gör mycket väsen av sig, men som i sin blygsamhet får mycket gjort. Som brukligt är vid SHF:s stämmor ingår en hembygdsfest i programmet, ofta förlagd till en intressant plats en bit från själva stämмоorten. I år var den förlagd till Norrbys museigård i Väte, beläget mitt på ön. Gården, som kan betraktas som en typisk

1900-talsgård är en testamentarisk gåva och är numera ett kulturresevat. Också denna fest var mycket välorganiserad med trevlig musik, god mat och med tillfälle att bese gården och alla dess byggnader.

Söndagens resor gick till södra Gotland, Östra Gotland och Norra Gotland. Hela västgötalegationen, som bestod av Hugo och Doris Isaksson, Tage Brolin samt Lars-Erik och Marianne Kullenwall, valde den förstnämnda. Här var det väl lite väl tidsoptimistiskt, men kl 15 var vi tillbaka i Visby, i god till färjeavgång. När vi lämnade Gotland på söndagseftermiddagen var det med idel trevliga minnen.

Lars-Erik Kullenwall

Om Sveriges Hembygdsförbund

Sveriges Hembygdsförbund ger stöd och service till lokala hembygdsföreningar och regionala hembygdsförbund i arbetet med kulturarvet. Vi företräder också hembygdsrörelsens intressen i kontakter med myndigheter och beslutsfattare och samarbetar med andra folkrörelser.

Sveriges Hembygdsförbund har i uppdrag att göra hembygdsrörelsen mer synlig i samhället. Föreningarna sitter på en enorm skatt av lokal historia som fler borde få del av. Vi är också övertygade om att en djupare kunskap om hembygden, den lokala platsen, har stor betydelse för en hållbar samhällsutveckling. (Presentation på förbundets hemsida.)

Kursdag i Tångahallen för företagsamma föreningar

Välkommen till Vårgårdas fina evenemangshall.

Välkommen på en kulturarvsdag om samverkan och nytänkande

Tånga hed, Vårgårda 20 oktober 2012

Västergötlands hembygdsförbund har 214 hembygdsföreningar knutna till sig och är därmed landets största hembygdsförbund som tillsammans förvaltar en viktig del av vårt byggda kulturarv. Några av dessa föreningar utmärker sig genom att samverka med lokala företag, andra driver själva framgångsrik verksamhet och ett flertal är intresserade av att utveckla sin verksamhet. Drivkraften är att få ekonomisk möjlighet att underhålla byggnaderna och för att nå nya målgrupper.

Inbjudan

Den 20 oktober inbjuds hembygdsföreningar att delta på en inspirationsdag kring att samverka med lokala företag och att arbeta på nya sätt. Arrangör är Västergötlands hembygdsförbund, Studieförbundet Vuxenskolan, Västarvet, Hushållningssällskapet, Vårgårda kommun samt Leader Sjuhärad. Syftet med dagen är att ge goda exempel på föreningar som arbetar på nya sätt och diskutera samverkan med lokala företag.

Under dagen kommer några föreningar/företag att berätta om sina erfarenheter. Samtidigt tas frågor om marknadsföring, kommunikation och kulturarv upp. Bland annat genom turismutvecklare Roland Haraldsson från Leader Sjuhärad.

Vill du i din förening få inspiration av vad andra har gjort? Kom gärna två eller tre per förening så att ni kan diskutera vidare hemma. Vi hoppas på givande samtal kring hur hembygdsföreningar och företag kan samverka så att det gynnar båda parter.

Frågor som kan tas upp under dagen:

Vad behövs för att samarbetet skall fungera? Vad efterfrågar företagen för att samverkan skall uppstå? Varför samverkar man inte oftare?

Anmälan

Har Du några frågor ringer Du till Lars Erik Kullenwall 0705-318547. Anmälan skall ske till Vuxenskolan 0522-65 33 33.

Tre bilder från Skepplanda

Vår hembygdsgård har haft besök av några klasser från Garnvindeskolan här i Skepplanda.

Får vi komma in och titta i sockenmagasinet? I bakgrunden 1700-talsstugan från Lived.

En minnesbild från besöket på hembygdsgården kan väcka glada minnen i framtiden.

Sven-Erik Björklund

Läsvärt i korthet

Källängens tingshus. Vårundan Kinnekulle – de första tio åren. Formgivning och text: Anna och Anders Lokrantz. Foto: Inge Dahlgren, Anders Lokrantz, Helena Stigson och Lars-Eric Stigson. Flygfoto: Per Stigson. Förlag: Lokrantz, De la Gardievägen 34, 531 50 Lidköping. Cirka 75 sidor främst med bilder från konsten under de tio åren men också information om Källängen.

Nytt Ljus Över Yngre Västgötalagen. Den bestickande teorin om en medeltida lagstiftningsprocess. Författare: Göran B Nilsson. Förlag: Rättshistoriskt bibliotek. Cirka 300 sidor med massor av intressanta fakta, men ingen särskilt lättläst bok.

Västgötska gårdsbutiken & kaféer. På resa genom Sverige. Foto: Ann-Charlotte Fägerlind. Text: Ann-Kristin Lindh. Form: Jonas Lindblad. Isabergs förlag. 167 sidor med massor av färgbilder och recept. 24 matnyttiga besöksmål i Västergötland presenteras mycket personligt.

Hans Menzing

Nappar dåligt

Ett par som inte hade strandrätt vid den lilla insjön hade i alla fall en roddbåt där. Ibland rodde de ut på sjön för att fiska. En kväll när de var ute på sjön kom det ett par gubbar roende mot dem och de började språka mä varandra.

-Får I någon feska, undrade den ene av gubbarna.
- Nää, dä ä la inte så frackert precis, sa han med kastspöt. I kväll har dä inte nappat ett färn.
- Dä vet ja va dä kommer säk, sa dem andre gubben. I har la inget feskekort.

Så var det, di hade glömt att en måste ha feskekort om dä sa nappa.

Gör ost

Te Jonssons ysta di ost iblann. En da när Jonsson hade dagsverkare te hjälp bjö han på ost te ättermeddaskaffet. En utå gubba sa att han töckte att Jonsson hade gör ost.

- Ja den ä finer, sa Jonsson, å han smakar bätter ju tunnare skiver en tar.

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033 - 26 19 21

e-post: birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vårgård, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1, 532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Eva Bergström Hyenstrand, Carl von Linnés väg 2, Skultorp, 541 55 Skövde, tel 0500 - 43 30 13,

e-post: hyenstrand@hotmail.com

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3, 54015 Våring, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund.Hövågen 9 C, 446 32 Älvängen. tel 0303 - 74 98 78. e-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brodin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nossebro, tel 0512/531 50, e-post:

frammestad@tagebrodin.se .

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,

tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna, tel 0320 - 397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Per-Göran Persson, Östergården 1, 54066 Sjötorp, tel 0501-50138, 070-7838079.

e-post pellep@telia.com

Förbundsordförande: Eva Bergström Hyenstrand.

Förbundssekreterare: Mona Lorentzson, Wallströmsliden 6, 463 71 Lödöse. Tel 0520 - 66 02 74

e-post: mona.lorentzson@gmail.com

Förbundskassör: Hugo Isaksson, Box 2067, 523 02 Timmele. Tel 0321 - 300 01.

e-post hugo.isaksson25@hotmail.com .

Kanslist:

Eva Mann, Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550 fax 0512-339 42, bost. 0511-37 03 30,

Bankgiro 378-5383, Plusgiro 8 57 59-9,

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Från liggare till ICA-kort

Vi pratar ibland om att vi lever i det kontantlösa samhället och tror att det är något nytt. Boken Du ser här intill kallades för Liggaren, Den låg på disken i affären och där skrev handlaren in vad kunden blivit skyldig. När kunden sedan betalade kryssade handlaren bara över namnet och beloppet. Handlaren kände sin kundkrets väl och ibland skrev han för- och efternamn, ibland räckte det med förnamnet och gårdsnamnet. Den här boken är från 1905.

Bodde man på landet betalade man en del av varorna man handlat genom att ha med sig en korg ägg eller kanske ett paket smör som man kärnat hemma på gården. Smöret var väl inte alltid av bästa kvalitet. Man hade ju inga kylskåp. Om man blandade ihop olika leverantörer blev det rätt så bra, har jag hört berättas. Men en del smör fick man slänga direkt, man tog emot det för man ville vara snäll mot kunden. En del handlare torgade i stan och sålde smöret och äggen de köpt in av bönderna.

Så småningom fick varje kund sin egen Kontrabok. I den specificerades inköpen noga. Många av varorna som man köpte i speceriaffären fanns bara i lösvikt. Socker, salt, torkad frukt, salt sill och jäst är några exempel. I kontraboken skrevs det också in hur många kilo ägg och smör man haft med sig till butiken.

En del kunder tog med sig sin bok hem, men många tyckte det var enklare om den fanns i affären. Vid varje månadskifte fick alla lämna sin kontrabok, för då skulle den räknas ihop. De flesta kunderna i en lanthandel var lantbrukare och de fick sin "lön" den 15:e i varje månad. Då kom mjölkchecken från mejeriet. Det innebar att då fick handlaren betalt för förra månadens inköp och kunden fick pengar i näven för det som blev över på checken.

Detta system innebar att handlaren fick ligga ute med mycket pengar och ibland hände det att mjölkchecken måste gå till något annat.

Nu är både Liggaren och Kontraboken borta. Mjölkschecken är också ett minne blott. Den gamla hederliga checken är också nästan borta. Nu är det kortet som gäller. Och det finns många olika slag. Bankerna har kort som gäller på de flesta ställen. Många butikskedjor i olika branscher har egna kort som både kan ge kredit och bonus.

Men idag är det inte lönt att Du tar med Dig hemmakärnat smör eller ägg som Dina hönor har värpt. Numera gäller strängare regler för butikerna och de handlare som åker in till stan och torgar är nog lätt räknade.

Leif Brunnegård